INDIGO O'SIMLIGINING KIMYOVIY TARKIBI VA SANOATDAGI AHAMIYATI

[1]Roʻzaliyev Samandar Orifjon oʻgʻli,
[2]Ergashev Nurillo Hamidillo oʻgʻli
Namangan muhandislik-qurilish instituti talabalari
https://doi.org/10.5281/zenodo.7482951

Indigofera oʻsimliklarda indikan deb ataluvchi glyukozid boʻlib, bu glyukozid enzimlar yoki kislotalar ta`sirida glyukoza va indoksilga parchalanadi. Hosil boʻlgan indoksil shu zahotiyoq havo kislorodi ta`sirida oksidlanib indigoga aylanadi.Indigo bilan boʻyalgan gazlama toʻq rangli boʻladi va boʻyoq gazlamaga mustahkam oʻtiradi [1-4].

XIX asrning qiriqinchi yillarida rus akademigi Y.V.Fritsshe (1808-1871-y) Indigoni kristall holda birinchi martda ajratib oldi. Tabiiy indigoni u ishqor bilan ishlab moy hosil qildi. Bu moyga anilin (*moy arabcha anilin deyiladi)* deb nom berdi [5-7].

N.N.Zinin 1842-yilda nitrobenzolni qaytarib "benzidam" hosil qilganida Fritsshe benzidaminni oʻzi olgan anilin bilan bir xil modda ekanligini aytganda edi. Fritsshe indigodan antranil kislota (o-aminobenzoy) kislota ham olgan. Keyinchalik indigoni M.V.Nentskiy (1847-1901-y) oʻrganib indol oksidlanganda qisman indigo hosil boʻlishini aniqladi. Indigoni mukammalroq oʻrgangan A.Bayer boʻldi [8-10].

U 1880-yilda indigoning tuzilishini aniqladi va bu boʻyoqni sintez yoʻli bilan olishini kashf etdi [11]. U o-nitrofenilpropiol kislotani qaytarib indoksil oldi, indoksildan esa indigo sintez qildi [12]. Bayer kashf etgan usulda indigo olish judda qimmatga tushar edi. Shuning uchun bu usullar sanoat miqyosida qoʻlanilmadi [13-14].

1890-yilda K.Geyman sanoatda arzon indigo olish yoʻllarini ish-lab chiqdi. Geymanning birinchi usuligakoʻra indigo anilindan sintez qilinadi.Anilin xlorsirka kislota bilan kondensatlanganda fenilglitsin hosil boʻladi [15], Bu modda ishqor ishtirokida suyuqlantirilganda in-doksilga aylanadi, soʻngra undan indigo olinadi:

Ammo bu reaksiyalar natijasida indigo hosil boʻladi. Chunki bi-rinchidan : ishqor qoʻshib suyuqlantirilayotganda ancha yuqori harorat talab qilinadi, yuqori haroratda esa indoksil qisman parchalanib keta-di, ikkinchidan , reaksiya vaqtida hosil boʻladigan suv ta`sirida fenil-glitsin gidrolizlanadi [16-18].

Geymanning taklif qilgan ikkinchi usuli bo‘yicha indigo naftalindan olinadi, Naftalinni oksidlab ftal kislota hosil bo‘ladi. Bu kislota ftalimidga aylantiriladi va ftalamiddan Gofman reaksiyasi bo‘yicha antranil kislota olinadi:

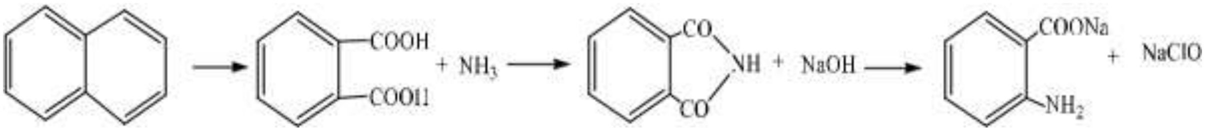

So‘ngra bu kislotaga xlorsirka kislota ta’sir ettirib o-fenilglitsinkarbon kislota olinadi.

Bu kislota ishqor bilan ishlansa suv ajralib chiqadi va indoksil kislota tuzi hosil bo‘ladi

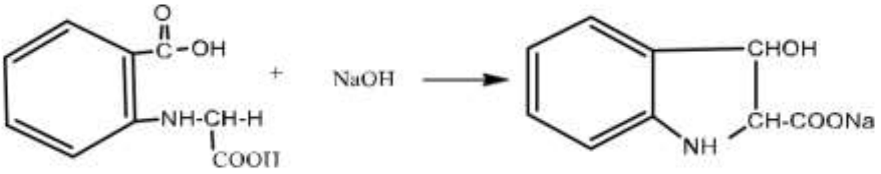

Indoksil kislota tuzi

Indoksil kislota tuziga ishqor eritmasi ta’sir ettirilganda karbonat kislota ajralib chiqib, indoksil hosil bo‘ladi. Indoksil o‘z navbatida oksidlanib ko‘k cho‘kma indigoga aylanadi.

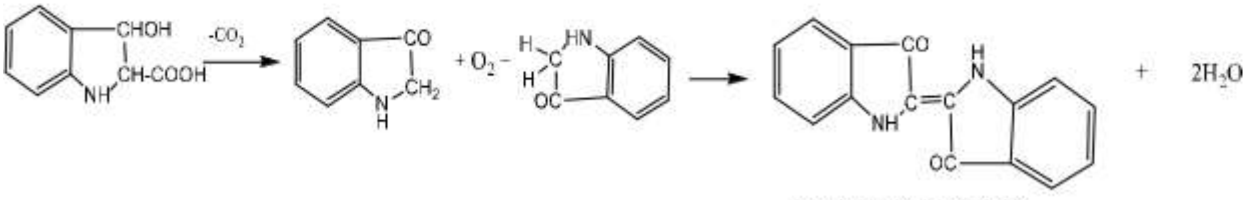

Ko`k indigo (trans shakli)

Indigo molekulasida qo‘shbog‘ 2 ta indoksil guruppani bog‘lab turgani uchun u 2 xil geometrik izomer (siz va trans-shakli) holda mavjud bo‘lishi kerak edi, ammo indigo qaysi usulda olinishidan qa’tiy nazar hamma vaqt trans shaklida hosil bo‘ladi.

Ko‘k indigo (indigotin)390 ^{0}C da suyuqlanuvchi ko‘k modda Indigo odatdagi erituvchilarda kislota va ishqorlarda erimaydi, qizdirilganda anilinda eriydi. Indigo HNO3 yordamida oksidlanganda qizil modda –izotin hosil bo‘ladi. Indigo suvda erimagani uchun gazlamani bo‘yashda avval indigo *leykoindigoga* aylantiriladi.

Sintetik indigo ko‘plab ishlab chiqarilgandan tabiiy indigoga ehtiyoj qolmadi. Sintetik indigo tabiiy indigoga qaraganda arzon bo‘libgina qolmay toza ham bo‘ladi . Indigo karbonil guruppalar uchun xos bo‘lgan reaksiyalarga

kirishmaydi,uni bromlab va xlorlab ishqalanishiga va nur ta`siriga chidamli boʻyoqlar hosil qilish mum-kin. Bunda galogen 5,5 va 7,7 holatlarga joylashadi. Indigo sul-folanganda 5,5 indogotindisulfokislota hosil boʻladi, bu kislotaning natriyli tuzi indokarmin deyiladi, u suvda eriydi va koʻk boʻyoq sifatida ishlatiladi. Hozirgi kunda universitetimizda indigoning analitik xususiyatlari oʻrganilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Сайфиддинов, О., Ғойипов, А., & Рахмонов, Д. (2022). КОМПОЗИЦИОН ФЕНОЛ-ФОРМАЛЬДЕГИД СМОЛАЛАРИНИ ТЕРМИК ХОССАЛАРИНИ ЎРГАНИШ.
2. Mukhammadjon, J., Dilshod, R., & Botirov, E. (2022). ESSENTIAL OIL COMPOSITION OF TWO SPECIES OF SCUTELLARIAAERIAL PARTS FROM UZBEKISTAN AND THEIR ANTIMICROBIAL ACTIVITIES. BEST SCIENTIFIC RESEARCH, 1(1), 208-215.
3. Gʻoyipov, A. (2022). TERMOPLASTIK POLIEFIRLAR ISHRIROKIDA MODIFIKATSIYALASHNING AFZALLIKLARI.
4. Ergashev, S., Gʻoyipov, A., & Alimuxamedov, M. (2022). KOMPOZITSION FENOL-FORMALDEGID OLIGOMERLARINING TARKIBINI NEFELOMETRIK USULDA O ‘RGANISH. Science and innovation, 1(A5), 424-430.
5. Rakhmonov, D., & Gayipov, A. (2022). STUDY OF COMPOSITION AND CRITICAL PARAMETERS OF DUST FROM LOCAL COTTON INDUSTRY. International Bulletin of Applied Science and Technology, 2(9), 77-81.
6. Gʻoyipov, A., Mamayunusova, M., & Ergasheva, Z. (2022). QOVOQ MAG ‘ZINING TARKIBINI TADQIQ ETISH.
7. Azizbek, G., & Muzaffar, D. (2022). PRODUCTION OF POLYESTER BASED ON ADIPIC ACID AND DETERMINATION OF OPTIMAL COMPONENT RATIO OF COMPONENTS. Universum: технические науки, (7-4 (100)), 43-46.
8. Usmonova, Z., Boyturaev, S., Soadatov, A., G'oyipov, A., & Dehkanov, Z. (2018). PROCESSING OF CALCIUM NITRATE GRANULATED CALCIUM SALTPETER. Scientific-technical journal, 1(2), 98-105.
9. Шеркузиев, Д. Ш., & Арипов, Х. Ш. (2020). ВЛИЯНИЕ ГИДРОГЕЛЯ НА МЕХАНИЧЕСКИЙ СОСТАВ И АГРОХИМИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА НЕОРОШАЕМЫХ ПОЧВ. ВВК 79, 859.
10. Mukhammadyusuf Zokirov, & Azizbek Gayipov. (2022). METHODS OF PREVENTION OF YOUTH INTERNET DEPENDENCE. BEST SCIENTIFIC RESEARCH -2023, 2(1), 83–92.
11. Абдухакимов, Т. Т. У., Шеркузиев, Д. Ш., & Арипов, Х. Ш. (2020).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕСТНОГО СЫРЬЯ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА КЛИНКЕРА. Universum: технические науки, (10-2 (79)), 31-33.

12. Tal'At, A., Doniyor, S., & Khayrullakhan, A. (2022). OBTAINING A NEW TYPE OF HYDROGEL BY POLYMERIZING FARPAN WITH FORMALIN AND VARIOUS ADDITIVES. Universum: технические науки, (4-13 (97)), 9-13.

13. Shermatov, A., & Maulyanov, S. (2022). KINETICS OF ISOLATION OF COLCHICINE AND COLCHAMINE ALKALOIDS FROM PLANT CONTENTS. Science and Innovation, 1(5), 431-436.

14. Qobuljon, A., Ibrohim, R., & Gayipov, A. (2022). METHOD OF DETERMINATION OF FURFURYL ALCOHOL. Scientific Impulse, 1(4), 1774-1778.

15. Юсупов, И., Зокиров, М., & Сайфиддинов, О. (2022, October). БИОГОМУС ЎҒИТЛАРИ. БИОГОМУСНИНГ ХОССАЛАРИ ВА ҚЎЛЛАНИЛИШИ. In Международная конференция академических наук (Vol. 1, No. 29, pp. 17-24).

16. Shamshidinov, I., Kodirova, G., Sayfiddinov, O., & Zakirov, M. (2022). METHOD OF APPLICATION OF BIOGUMUS AS WELL AS OBTAINING LIQUID BIOORGANOMINERAL FERTILIZERS FROM RAIN WORM BIOGUMUS. International Bulletin of Applied Science and Technology, 2(10), 40-46.

17. Нажмиддинов, Р. Ю., Меликўзиева, Г. Қ., Зокиров, М., & Юсупов, И. (2022). Марказий Қизилқум фосфоритларидан таркибида кальций ва магний бўлган концентрланган фосфорли оддий ўғитлар олиш. Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali, 2(6), 56-61.

18. Шеркузиев, Д. Ш. (2008). О составе жидкой и твердой фаз продуктов разложения фосфоритов Центральных Кызылкумов при пониженной норме азотной кислоты. Узб. хим. ж, (3), 63.

19. Sherquzyev, D. S., Shirinov, S. D., Yusupov, M. O., & Asqarova, O. (2018). HYDROGEL PRODUCTION OF NEW GENERATION BASED ON LOCAL RAW MATERIALS. European Science Review, 1(11-12), 141-145.

20. Зокиров, М. (2022). ЁШЛАРНИНГ ИЗЛАНИШЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ ҚУВВАТЛАШ ИЛМИЙ ПЛАТФОРМАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot, 1(28), 107-110.

21. Мирзаев, А. Н., Рахмонов, Д., & Буриева, З. Р. (2022). Влияния Режимных Параметров На Степень Очистки В Двухступенчатом Аппарате. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(5), 10-14.

22. Shermatov, A., & Maulyanov, S. (2022). ЎСИМЛИК ТАРКИБИДАН КОЛХИЦИН ВА КОЛХАМИН АЛКАЛОИДЛАРИНИ АЖРАТИБ ОЛИШ КИНЕТИКАСИ. Science and innovation, 1(A5), 431-436.

23. Jo‘rayev, M. (2022). KO’KAMARON O’SIMLIGINING KODENSIRLANGAN FENOLLI BIRIKMALARI. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot, 1(23), 114-116.

24. Zokirov, M., & Gayipov, A. (2023). METHODS OF PREVENTION OF YOUTH INTERNET DEPENDENCE. BEST SCIENTIFIC RESEARCH-2023, 2(1), 83-92.

25. Doniyor o‘g‘li, R. D., & Tohirjon o‘g, A. T. A. (2022). EGILUVCHAN POLIMERLARNING MOLEKULYAR STRUKTURASI VA XOSSALARI. Scientific Impulse, 1(4), 1769-1773.

26. Zokirov, M., Abdug‘aniyev, A., & Yusupova, M. (2022). KIMYOVIY ANALIZ USULLARI ASOSIDA O’SIMLIKDAGI FLAVONOIDLARNI ANIQLASH. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot, 1(28), 172-175.